

30 SEPTEMBER 1991 NR. 23

INDUSTRIEEL ERFGOED IN VLAANDEREN

AFGIFTEKANTOOR: 8501 BISSEGEIM

Verschijnt 5 x per jaar in de maanden januari, maart, juni, september en november.

VLAAMSE VERENIGING VOOR INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE VZW

Postbus 30 - 9000 Gent - 12

Verantwoordelijke uitgever: Adriaan Linters - Bissegeplaats 6 - 8501 Bissegem

KOLOFON

Industrieel Erfgoed in Vlaanderen is een nieuwsbrief uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie vzw, postbus 30, 9000 Gent 12.

De teksten van dit nummer zijn afkomstig van F. Geys, A. Linters, P. Vandenbossche, H. Van Royen, L.G. Waltniel, L. Wante.

Eindredactie van dit nummer A. Linters en L. Wante

Deze nieuwsbrief wordt uitgegeven met de steun van

VRAAG & AANBOD

INHOUD

- Editoriaal	p. 2
- Standpunt (L. Waltniel)	p. 3
- Oproepen	p. 4
- Spoorwegstations	p. 5
- Open Monumentendag en Open Bedrijvendag	p. 6
- Videowedstrijd industriële archeologie	p. 6
- Provincie Antwerpen (Boom, Balen, Mechelen)	p. 7
- Provincie Brabant (Dilbeek, Leuven, Rotselaar, Merchtem)	p. 8
- Provincie Limburg (Eisden, Winterslag, Steenkoolmijnen, Wijkmaal)	p. 11
- Provincie Oost-Vlaanderen (Baasrode, Gent, Hamme, Pofflare, Oosterzele)	p. 14
- Provincie West-Vlaanderen (Alveringem)	p. 15
- Monumenten, wij zorgen ervoor	p. 16
- Kalender, Lidmaatschap	p. 16

foto voorpagina: Station Nekkerspoel te Mechelen (foto F. Geys)

EDITORIAAL

'Wat we zelf doen, doen we beter'

Met het vallen van de bladeren en verkiezingen in het vooruitzicht is het boeiend om na te gaan waar Vlaanderen staat op het vlak van het behoud van het industrieel erfgoed. Veelal klinkt dan een jammerklacht van gemotiveerde mensen die zich in de marginaliteit gedruimd voelen.

Musea hebben geen geld, geen mensen, geen geschikte ruimte. Industriële monumenten staan te verkommeren om honderd en één redenen. Industriële archieven verdwijnen in de papiermolen, omdat de Vlaamse gemeenschap geen aandacht heeft voor zijn privaatrechtelijk archiefpatrimonium. Onderzoek gebeurt er niet, bij gebrek aan geld, onderzoekers en interesse.

Toch laten in alle regio's enthousiaste mensen zich met het industrieel erfgoed in. Enthousiasme is niet altijd voldoende. En omdat het niet lukt, omdat de overheid niet alle problemen oplost (m.a.w.: niet met ruimschootse geldmiddelen over de brug komt), wordt de overheid met alle zonden beladen.

Maar, liggen de taken van overheid en privé-initiatief niet op twee verschillende terreinen? Hoe kunnen ze mekaar aanvullen? Hoe kunnen ze mekaar ondersteunen? Zonder mekaar de schuld van falende toestanden in de schoenen te schuiven. Het is bv. niet de taak van plaatselijke vrijwilligers om initiatieven te lanceren en dan te trachten alle facturen naar gemeente, provincie of Vlaamse regering door te sturen.

Tijdens de volgende jaren moet méér en méér een brug geslagen tussen privé-initiatieven en overheid, zodat beiden op een positieve manier mekaar kunnen ontmoeten en kunnen samenwerken. De VVIA heeft via verschillende commissies, raden en in rechtstreeks contacten deze verantwoordelijkheid reeds opgenomen.

Met mekaar praten en samenwerken houdt ook in dat beide partners hun zwakke en hun sterke punten onderzoeken. Voor wat de vrijwilligerssector aangaat is dat - dringend noodzakelijke - onderzoek langzaam op gang gekomen, en ondervindt 'men' meer en meer dat de schuld niet steeds bij 'de anderen' ligt.

'Men' heeft nog vaak te weinig kennis in huis: een museum uitbouwen vereist thans professionele kennis, een monument instandhouden en restaureren idem, een boek uitgeven en verkopen eveneens. 'Men' heeft te weinig inzicht in het wettelijk en administratief kader. 'Men' is te zwak georganiseerd. 'Men' plant te weinig op voorhand. 'Men' bouwt de eigen public relations en marketing te zwak uit. Omdat 'men' maar doorwerkt zonder over een echt bedrijfsplan te beschikken. Omdat 'men' daar-

voor ook vaak 'geen tijd' heeft. Ook vrijwilligers kunnen met veel overgave en hardwerkend prutsen...

Het is derhalve méér dan hoogtijd dat de vrijwilligerssector zich terdege gaat organiseren en professionaliseren. Met andere woorden: zich gaat bijscholen op die terreinen die nodig zijn om een project succesvol te ontwikkelen, of mensen gaat aantrekken die de vereiste know-how hebben.

Men kan veel van collega's leren, door de oren te luisteren te leggen bij anderen, door studiedagen en congressen bij te wonen, eventueel door cursussen te volgen. Op plaatselijk vlak kan men de koppen samen steken (je ontmoet vaak stads- en streekgenoten op VVIA-bijeenkomsten). Op initiatief van de VVIA vergaderen regionale en thematische groeperingen regelmatig (in Brussel of elders), om te trachten van mekaars ervaringen te leren, om tot samenwerking en gezamenlijke standpunten te komen.

Voortaan zal de VVIA jaarlijks, tijdens het derde weekend van maart Vlaamse kontaktdagen voor het industrieel erfgoed organiseren. Het wordt een forum waar mensen en organisaties met mekaar in contact kunnen komen en over mekaars projecten, plannen en realisaties van gedachten kunnen wisselen.

Laten we langzamerhand samen een professioneel niveau trachten te bereiken, en een gezamenlijk beleid op regionaal en Vlaams vlak.

Steunen en klagen helpt niet meer... want als we het zelf doen, doen we zelfs dát beter!

A. Linters
voorzitter VVIA

VERTRAGINGEN...

Na de grote drukte van april-mei gingen enkele van onze medewerkers - letterlijk - onderuit. Mensen zijn geen machines.

Nadien kwam de vakantie. Zodat wij een hele achterstand opbouwden.

Het juni-nummer verscheen begin september, met dit nummer halen wij reeds een deel van de achterstand in. Het november-nummer zal in december verschijnen.

Doordat er eveneens uitgebreid vertaalkwerk moet verricht worden zal nr. 24 nog niet het aangekondigde Europa-nummer zijn. Dat moogt U begin volgend jaar als nummer 25 verwachten.

Onze excuses voor al deze vertragingen, en met onze dank voor Uw begrip.

PS. Heeft U er zelf al eens over nagedacht dat U ook als vrijwilliger in de VVIA een taak kunt opnemen?

HET INDUSTRIEEL ARCHEOLOGISCH ERFGOED IN VLAANDEREN. EEN STIEFMOEDERLIJKE BEHANDELING?

Louis Walt Niel,
Gemeenschapsminister van Ruimtelijke Ordening en Huisvesting.

Vanaf 3 maart 1976 is het mogelijk om met het decreet 'tot bescherming van monumenten, stads- en dorpsgezichten' ook industrieel erfgoed te beschermen. Het is in Europa de eerste wetgevende tekst waarin de industriële archeologie nominatim vermeld wordt. Het betreft hier een impliciete beginselverklaring waarbij het industrieel erfgoed door de Vlaamse Overheid als volwaardig cultureel patrimonium wordt beschouwd.

Als Minister, bevoegd voor de monumentenzorg — voor zover het onroerende goederen betreft — sta ik volledig achter deze intentie van de wetgever.

Ik ben er immers van overtuigd dat deze materie veel aandacht verdient. De industriële archeologie is ontegensprekelijk een belangrijk multidisciplinair kennis terrein. Hoe zouden wij ook maar iets van onze hedendaagse maatschappij kunnen begrijpen zonder inzichten in het ontstaan en in de dynamiek van de Industriële en Post-Industriële periodes? Hoe zouden wij een voorstelling kunnen maken van de wijze waarop onze voorgangers de industriële revolutie hebben bewerkstelligd, zonder de instandhouding van de materiële getuigen uit ons industrieel verleden? Het is met deze vragen voor ogen dat de industriële archeologie de opgelopen achterstand wil en hopelijk ook zal bijbenen.

Inderdaad, ik weet hoe moeizaam de industriële archeologie vanuit Groot-Brittannië op het Continent is doorgedrongen. En dit is des te meer bevreemdend voor een land als België dat toch, na Engeland, als tweede de industriële revolutie heeft meegeemaakt.

Naar aanleiding van mijn prettige en positieve ontmoeting met de deelnemers aan het 7de internationaal congres georganiseerd door 'The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage' (TIC-

CIII) in september 1990, heb ik bevestigd dat de werking van vrijwilligersorganisaties bepalend is voor de bewustwording inzake de waarde van het industriële erfgoed bij de publieke opinie. Voorwaarde hierbij is dat er met de overheid en de bedrijfssectoren een wisselwerking ontstaat. Zo kan de overheid de wettelijke bescherming hanteren als ultiem reddingsmiddel.

Men moet daarbij wel bedenken dat wettelijke bescherming slechts een eerste stap in de goede richting is... een officiële erkenning van de waarde — in dit geval de industrieel-archeologische waarde — van een stuk erfgoed. Inderdaad de wettelijke bescherming heeft een duidelijke bedoeling die echter slechts gerealiseerd kan worden met de medewerking van de eigenaren, namelijk het herwaarderen van het beïschermde erfgoed.

In het geval van het *industrieel* erfgoed, ligt het lot van waardevolle gebouwen en machines dikwijls in handen van de bedrijven of bedrijfjes die er eigenaar van zijn. Het is mij dus duidelijk dat onder andere de industriële- en zakenmiddelen hier hun verantwoordelijkheid dienen te nemen. De niet-aflatende inspanningen van zowel de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie alsook van mijn terzake bevoegde administratie, het Bestuur van Monumenten en Landschappen, en fondsen zoals de Koning Boudewijnstichting en de Stichting Monumenten en Landschappen beginnen in dit verband vruchten af te werpen. Toch moet in het zakenmilieu nog heel wat schuchterheid overwonnen worden.

Maar wij moeten ook in eigen boezem kijken: de overheid bezit immers wel wat interessant industrieel erfgoed, en hierbij denk ik vooral aan de infrastructuurwerken zoals bruggen en sluizen. Het is dan ook haar opdracht het eigen industrieel patrimonium naar waarde te schatten en waar mogelijk in stand te houden en te restaureren. In dit verband wil ik verwijzen naar de zogenaamde Mira-brug te Hamme, eigendom van het Vlaamse gewest, waarvan ik onlangs het definitieve beschermingsbesluit heb onder-

tekend. In hetzelfde kader past de beschermingsprocedure betreffende het sluizencomplex te Geraardsbergen.

Tevens gaat mijn bijzondere aandacht uit naar het behoud van unieke sites als:

- de Scheepswerven van Praet te Dendermonde-Baasrode;
 - het Tramstation en Trammuseum te Dilbeek-Schepdaal;
 - het liftenpatrimonium waarin de liften van de Antwerpse voetgangers-tunnel een bijzondere plaats innemen;
 - de brouwerij-mouterij 'De Snoeck' te Alveringem waarvan ik de beschermingsprocedure met een definitief besluit heb afgerond, evenals van het N.M.B.S.-station te Geraardsbergen-Zandbergen;
 - de Limburgse mijnzetsels;
 - de Kartonfabriek Winderickx te Beersel-Alseberg;
 - de Molens van Doren te Rotselaar.
- Bovendien stond 1991 in het teken van de watermolen. In mijn beleid

Louis G. Walt Niel (Ninove, 28.8.25) is licentiaat in de Economische Wetenschappen. Hij werd reeds in 1965 Volksvertegenwoordiger voor de PVV en later senator voor dezelfde partij. Hij bekleedde twee staatssecretariaten in de Nationale Regering en werd in 1988 Gemeenschapsminister van Ruimtelijke Ordening en Huisvesting. Zijn kabinet is gevestigd in de Jozef II straat 30 te 1040 Brussel. (foto Jean Guyaux)

opteerde ik voor bescherming van een 30-tal goede voorbeelden. Immers, de watermolens bleven tot nog toe teveel van wettelijke bescherming verstoken. Ik heb dat willen corrigeren en hoop hiermee een belangrijke aanzet te hebben gegeven tot het behoud van alle als waardevol geselecteerde gevallen.

In de toekomst zie ik tevens een gevoelige uitbreiding van het aantal beschermde watertorens, dit op basis van de inventaris die in de loop van 1991 door de Nationale Vereniging van Waterleidingbedrijven (NAVE-WA) en het Gemeentekrediet werd uitgegeven.

Het is logisch dat een actief beschermingsgebied zoveel mogelijk financieel geruggesteund wordt. Met andere woorden, met het oog op subsidiering van werken aan industrieel erfgoed, dienen op mijn te beperkte budget in juiste mate kredieten te worden vrijgemaakt. Zo heb ik in 1991 positief gereageerd op 15 aanvragen inzake de subsidiëring van werken die een definitief karakter dragen en/of een goede start voor verdere restauratiewerken verzekeren.

Om tegemoet te komen aan klachten betreffende de zeer zware en voor

eigenaren kostbare bestaande subsidieregeling heeft de Vlaamse Executieve in haar besluit van 5 juni 1991 een restauratiepremie ingesteld voor beschermde monumenten die toebehoren aan particulieren of privé-instellingen. Het betreft hier een eenvoudige procedure waarbij een lagere overheidstussenkomst wordt gecombineerd met een maximale soepelheid van handelen. Hoewel de bekendheid van het publiek met deze regeling nog moet groeien, ontving ik reeds zeer veel positieve reacties ook waar het industrieel erfgoed betrof. Inmiddels zal 40 % tot 60 % van de beschikbare kredieten voor werken aan beschermde monumenten die toebehoren aan particulieren of privé-instellingen worden toegekend op basis van deze restauratiepremie.

Ik meen tot besluit, de volgende krachtlijnen te kunnen formuleren:

ten eerste: – de overheid beschikt voorlopig noch over de middelen noch over de mankracht om het behoud van alle waardevolle industriële erfgoed volledig op zich te nemen. Ik ben van oordeel dat de beschikbare kredieten moeten opgetrokken worden temeer daar subsidie-in het kader van de monumenten-

zorg grotendeels in de staatskas terugvloeien.

ten tweede: – de particuliere sector, de bedrijfswereld, bestaande of op te richten privé-fondsen en verenigingen zullen hun *steen* moeten bijdragen. Ik ben bereid constructief mee te werken aan overleg tussen de overheids- en de particuliere sector tot een consensus is bereikt.

ten derde: – het industrieel erfgoed moet maatschappelijk beter geïntegreerd worden, bijvoorbeeld door herwaarderingsprojecten te combineren met de uitbouw van een verantwoord industrieel toerisme. Ik meen dat ook dit een vorm kan zijn van economische reconversie in gebieden die in erge mate door de huidige economische en technologische overgangperiode getroffen worden, zoals de Limburgse mijnstreek.

ten vierde: – de revalorisatie van het industrieel erfgoed dient door meer gunstige fiscale maatregelen begeleid te worden.

ten vijfde: – de revalorisatie van het industrieel erfgoed moet begeleid worden door ondersteunende maatregelen op Europees niveau. Ook hier dienen bepaalde fondsen ter beschikking te worden gesteld.

OPROEPEN

Centrum Industrieel Erfgoed Vlaanderen

De V.V.I.A. wil tijdens de volgende maanden de lokalen en het documentatiecentrum in Ronse verder operationeel maken.

Wij zoeken daarom:

– vrijwilligers die willen helpen bij de inrichting van de lokalen (schilderen, elektriciteit leggen, enz...);

– vrijwilligers die willen helpen bij het sorteren en inventariseren van de documentatie (boeken, tijdschriften, knipsels,...);

Daarnaast zijn wij op zoek naar volgende materiële dingen:

– enkele oude gasradiatoren;

– een paar kasten;

– rekken

Wie helpt ons? Telefooneer naar

056/779624

Dokumentatiecentrum

De VVIA bezit nu reeds meer dan 500 tijdschriftentitels (meestal onvolledige reeksen) en ca. 2500 (vooral oude technische) boeken in zijn documentatiecentrum.

Wij willen dit in de loop van volgende maanden sterk uitbouwen, en zijn daarom op zoek naar:

– oude technische boeken en tijdschriften;

– oude jaargangen van historische en heemkundige tijdschriften;

– jaarverslagen van firma's;

– bedrijfsbladen;

– uitgaven van beroepsverenigingen;

– publikaties van binnen- en buitenlandse regionale en lokale organisaties voor industriële archeologie;

– studies, rapporten, eindwerken over de thema's waarmee wij ons bezig houden.

Wanneer U ons een seintje geeft (056/359102 of 056/779624), dan komen wij deze stukken wel bij U ophalen.

Wagenmakerij via VVIA ter beschikking van een museum

Bij legering werd aan de VVIA een volledige wagenmakerij (ca. 1920) geschonken. Omdat de VVIA echter géén eigen museum uitbouwt – om de bestaande lokale en thematische musea geen concurrentie aan te doen – houden wij deze schenking ter beschikking van een museum dat ze in tentoonstelling wil opstellen.

De wagenmakerij moet uiterlijk tijdens de kerstvakantie gedemonteerd worden, en het zou best zijn dat ze onmiddellijk naar een definitieve bestemming overgebracht wordt.

Info: 056/359102

RENOVATIE VAN SPOORWEGSTATIONS

Wat met het industrieel-archeologisch aspekt?

Oostende: station Oostende-kaai

In het kader van het toekomstplan 'STAR 21' zal de NMBS de komende tien jaar een bedrag van 6,7 miljard investeren in de renovatie van een aantal reizigersstations.

Bedoeling van deze actie is de stationsgebouwen op te frissen en aantrekkelijker te maken voor de reiziger. In dit kader zal vooral het verstrekken van informatie aan de reizigers worden verzorgd. Teneinde ook de omgeving van het station op een gepaste wijze te herwaarderen, zal de actie gebeuren in nauwe samenwerking met de lokale besturen en zal zij aansluiten bij het gekende initiatief 'De Weg naar het Station' van de Koning Boudewijn Stichting.

Het hoeft niet gezegd dat deze renovatiecampagne meer dan noodzakelijk is. Al te veel stations immers bevinden zich, ondermeer doordat jarenlang werd bezuinigd op het onderhoud, in een deplorabele toestand, weinig aantrekkelijk voor reizigers en personeel. Vermelden we hier bijvoorbeeld het station van Vilvoorde, of zelfs sommige aspecten van de Brusselse hoofdstations.

Vele stationsgebouwen zijn echter te beschouwen als monumenten van architectuur, bouwtechniek, industriële archeologie, transport-archeologie of sociale geschiedenis, en in een eventuele renovatie zou dit monumentale

karakter moeten geëerbiedigd worden. Gelukkig is de NMBS zich hiervan de laatste jaren meer bewust geworden. De uitgebreide restauratie van Antwerpen-Centraal, voor een tiental jaren nog met sloping bedreigd, is wel het bekendste voorbeeld. In het kader van het plan STAR 21 zullen onder andere de aankondigingssystemen in dit station volledig worden vernieuwd en zal er een 'travel-centre' worden ingebouwd.

Ook andere 'historische' stations (bv. Aalst, Gent-St-Pieters en Oostende-Kaai) krijgen een beurt. Telkens zal de dienstverlening aan en het onthaal van de reiziger centraal staan.

De kleinere stations geven echter aanleiding tot een gans andere problematiek. Enerzijds zijn er plannen om de 150 stations te sluiten of althans om te vormen tot onbewaakte stopplaatsen. Anderzijds zijn er in veel kleinere stations te grote stationsgebouwen, niet aangepast aan de huidige behoeften en veelal in enigszins verwaarloosde toestand. Het valt dus te vrezen dat een aantal kleinere stations onder de slopershamer zullen verdwijnen.

In het kader van STAR 21 zullen zo onder andere te Ede en te Galmaarden nieuwe stationsgebouwen worden opgetrokken. In Geraardsbergen, Lichtervelde, Mol en Turnhout daarentegen zullen de bestaande stationsgebouwen

worden gerestaureerd en gerenoveerd. Te Mechelen-Nekkerspoel, waar grote infrastructuur-werken plaatsvinden voor weg en spoorweg, is de toekomst van het bestaande stationsgebouw (met o.a. een unieke wachtzaal) onzeker. De Mechelse werkgroep RIM voert actie om dit station en zijn karakteristieke omgeving te behouden.

Het is duidelijk dat de NMBS, wil zij, wat o.i. een maatschappelijke noodzaak is, haar aandeel in het reizigersvervoer opdrijven, moet streven naar het optimaliseren van de dienstverlening aan de reiziger, hetgeen slechts optimaal mogelijk is in een aangename, gastvrije en informatieve stationsomgeving (waarbij het o.i. overigens essentieel is dat het 'stations'-karakter behouden blijft en dat de tradities van het spoorwegwezen geëerbiedigd worden).

Alhoewel in een aantal gevallen het voorzien in een volledig nieuwe infrastructuur de meest verantwoorde oplossing zal blijken, is het o.i. perfect mogelijk om deze moderne stationsomgeving op harmonische wijze te realiseren binnen het kader van een historisch monument. Tal van voorbeelden in vele landen tonen dit afdoende aan.

Het historisch stationsgebouw wordt aldus geen dood museum, maar een levend monument, blijvend symbool van ontwikkeling en vooruitgang in verleden, heden en toekomst.

geraadpleegde bron: *Trans-fer* nr.76, aug 91, uitgegeven door GTF te Luik (PV)

Halle: station. Bedreigd door TGV!!!

OPEN MONUMENTENDAG EN OPEN BEDRIJVENDAG

succes over heel de lijn

De *Open Monumentendag* werd andermaal een voltreffer. De kleinere sites (zoals de creosoteerinstallatie, de kapstokkenfabriek in Zoutleeuw) haalden allen een behoorlijke bezoekersscore - met telkens een meerderheid aan erg geïnteresseerde bezoekers -. Ruime belangstelling was er ook voor het industrieel-archeologisch programma en de tentoonstelling die in Opwijk georganiseerd werden, evenals voor het technisch laboratorium 'Soete' van de Rijksuniversiteit Gent.

Een paar publiekstreckers braken records. In de mijn van Beringen passeerden - volgens gegevens van politie en rijkswacht - tussen de 15.000 en 20.000 bezoekers, eigenlijk te veel om goed te zijn. De stoommachinezalen van de pannbakkerij van Pottelberg (Kortrijk) werden door meer dan 2000 belangstellenden overrompeld: degenen die binnen wilden moesten zich op bepaalde ogenblikken een weg banen tussen degenen die zich naar buiten wurdmen...

Veertien dagen later kon, als gevolg van een akkoord dat de VVIA bereikte met het organisatiecomité van de *Open Bedrijvendag*, één industrieel-archeologische site per provincie bij dit initiatief aansluiten. Het waren: het Ecomuseum en Archief van de Boomse Baksteen (ca. 350 bezoekers), de kartonfabriek Winderickx te Alsemberg (ca. 100 bez.), de mijnsite van Beringen (ca. 1500 bez.), het scheepvaartmuseum en de werf Van Damme-Van Praet in Baasrode (ca. 800 bez.), en de pannbakkerij van Pottelberg in Kortrijk (ca. 1100 bez.). Het was dus rustiger, maar met een ander - meer bedrijfsmatig en technisch geïnteresseerd - publiek dat veel langer in elke site vertoefde, en dat ook de boodschap van het VVIA-initiatief (nl. verleden, heden en toekomst van nijverheid en techniek in Vlaanderen aan mekaar koppelen) duidelijk begreep en apprecieerde.

Technisch Laboratorium 'Soete' te Gent (foto J. Luyten)

Hophedrijf van Mollem te Opwijk (foto J. Luyten)

VIDEO-WEDSTRIJD 'INDUSTRIELE ARCHEOLOGIE'

Door de Commissie Kunstzaken van de Rotary Club Brussel werd dit jaar een wedstrijd uitgegeven voor video-producties over industriële archeologie, vooral bestemd voor studenten aan kunst- en andere scholen. Opvallend is dat bij dit initiatief de industrieel-archeologische wereld op geen enkel ogenblik betrokken werd, maar desondanks vinden wij het toch fijn dat een aantal jongeren op deze wijze aangezet werden om het industrieel erfgoed van België te ontdekken. De jury was samengesteld uit leden van de Commissie Kunstzaken van de Rotary Club, uitge-

vuld met Hugues-A. Boucher (voorzitter van de 'Fondation d'Ostin'), Patrick Slosse (producer-cineast) en Christian Spapens (architect verbonden aan het kabinet van staatssecretaris Georges Desir).

Er werden slechts zes werken voorgelegd, en de uitslag luidde:

1e prijs aan 'Les Brasseries Atlas', gerealiseerd door Olivier Hammaert en Laurent Maes;

2e prijs ex aequo voor 'Le Grand Hornu' (real. Christophe Demeulemeester, Ann Ruymackers, Gino Consaerts en Steven Valgaeren uit Gent) en

'Industriële Archeologie in België' (real. Hilde Cosemans, Gent)

4de prijs voor 'Monument te Kortrijk' door Gerrit Mossiaen (RUG)

5de prijs voor 'Fabrique de Couleurs Mommen' (real. Chr. Paessens, B. Fastré, Th. Willems - ISAC La Cambre -, V. Jacquet (INSAS) en de toondichter D. Sandford)

6de prijs voor 'Ancienne Ecole Communale d'Anderlecht' (real. Ph. Deckers en Th. Hankart, ISAC La Cambre).

PROVINCIE ANTWERPEN

BOOM: Site Frateur (EMABB) verkocht

In vorig nummer van dit tijdschrift vermeldden wij reeds dat de site Frateur in Boom openbaar verkocht werd, en dat in eerste instantie het 'Ecomuseum en Archief van de Boomse Baksteen' (EMABB) niet in staat bleek om tot verwerving over te gaan. Ook op de tweede verkoopdag bleek zulks niet het geval, ondanks het feit dat zij ongeveer 3,5 miljoen bijeenbrachten. Er waren echter kapers op de kust, op de eerste plaats een sloper uit de Noorderkempen. De site werd uiteindelijk verworven door Peter Swenden van het steenbakkerij-museum 'Het Geleeg' uit Rumst, die 5,5 miljoen betaalde (nl. 4,2 miljoen voor de steenbakkerij + 1,3 miljoen voor de meesterswoning). De overheid (gemeente, provincie, Vlaamse Gemeenschap) deden geen enkele poging om deze site te redden.

Nadien wist P. Swenden eveneens te voorkomen dat de kollektie historisch steenmakerssalaam van wijlen Paul Frateur (mede-stichter van EMABB) door de erfgenamen openbaar verkocht werd, ondanks het feit dat voor heel wat objecten nog eigendomsbetwisting bestond (verschillende stukken zijn nl. door schenking eigendom van EMABB, en deze had reeds de nodige stappen gezet om desnoods via een deurwaarder bewarend beslag te laten leggen).

In het verleden bestond er enige wedijver tussen Het Geleeg en EMABB. Het feit dat de site niet door hen verworven kon worden betekende aanvankelijk een koud stortbad voor degenen die zich reeds een vijftiental jaren inspannen voor het behoud en de ontsluiting ervan. Peter Swenden verklaarde nadien dat 'De werking van EMABB zo veelzijdig is dat met de verkoop van de site Frateur hun taak niet als beëindigd mag gezien worden. Ook in de toekomst hoopt hij op hun steun te kunnen rekenen.' Voorlopig kan de werking van EMABB echter 'as usual' doorgaan.

Binnen EMABB wordt thans onderzocht op welke wijze men in de toekomst kan en zal verder werken, en welke samenwerkingsvormen en -inhouden mogelijk zijn. De VVIA werd zowel door P. Swenden als door EMABB bij de besprekingen betrokken. Vanuit de VVIA hopen wij dat een degelijke samenwerking en taakverdeling kan tot stand gebracht worden, waarbij de laatste restjes van het unieke industriële erfgoed van de Rupelstreek kun-

nen behouden en gevaloriseerd worden. Ook de structuren waarbinnen dit gebeurt moeten duidelijk zijn, en aansluiten bij de ecomuseum-doktrine zoals deze in Frankrijk neergeschreven werd. Ook dienen de effecten van de nieuwe toestanden nagegaan te worden op financieel (bv. subsidies), juridische en organisatorisch vlak, en moet tenslotte ook een bevredigende oplossing gevonden worden voor het door EMABB tewerkgestelde personeel (5 personen). Tenslotte zijn er de ingeburgerde merknaam 'EMABB' en de duidelijke afgebakende doelstellingen ervan, die zeker niet in het niets mogen oplossen.

Het erfgoed kan daarbij maar winnen.

BALEN: glasfabriek gedynamiteerd

Vlak vóór de tweede wereldoorlog werd op initiatief van Solvay, pal op de grens tussen Balen (Antwerpen) en Lommel (Limburg) een enorme glasfabriek gebouwd, met de bedoeling dat deze het ter plaatse aanwezige fijne zand zou verwerken. De ruwbouw kwam in 1939 klaar, en toen enkele maanden later de oorlog uitbrak verhinderde zulks de afwerking en het opstarten van het bedrijf. Na de oorlog leek Solvay geen interesse meer te hebben voor het bedrijf, of ontbraken de kapitalen om de afwerking en uitrusting te realiseren. In de raamopeningen werden nooit ramen gestoken, machines en meubilair werden nooit geleverd.

De gronden en de leegstaande fabriek werden enige tijd later verworven door PRB, eveneens zonder dat de gebouwen een bestemming kregen. Aan het einde van de jaren 1950 kocht Vieille Montagne de terreinen, en herhaalde het scenario zich. Wel werd de ruwbouw tussen 1968 en 1973 gebruikt om er gevaarlijke chemische afval (o.m. arseen) in op te bergen.

In 1974 kwam het gebouw opnieuw helemaal leeg staan.

De indrukwekkende - en ook erg fotogenieke - gebouwen werden naderhand voor tal van fotosessies gebruikt, en Jo Lemaire nam er de videoclip op van 'Je viens te dire que je m'en vais'.

Omdat V.M. geen bestemming voor de gebouwen zag - en er waarschijnlijk evenmin naar zocht - werd besloten om tot sloop over te gaan. Begin oktober werden de laatste resten met een luide knal tot een berg van puin herleid.

MECHELEN: Station Nekkerspoel bedreigd

De loketterzaal van het station Nekkerspoel te Mechelen (foto E. Geys)

In het Mechels gehucht Nekkerspoel worden momenteel grote infrastructuurwerken uitgevoerd. De NMBS heeft de sporen van de lijn Brussel-Antwerpen verlegd. Hierbij sneuvelden reeds de ijzeren spoorwegbruggen over Nekkerspoel. Daar houdt het niet bij op De NMBS overweegt ook de sloop van het station 'Nekkerspoel'.

Dit station, voltooid in 1913, is een echt pareltje. De gevel in Vlaamse neo-renaissancestijl, verbergt een merkwaardig interieur, dat in de loop der tijden nauwelijks wijzigingen heeft ondergaan. Vooral de marmeren trapzaal en de enig mooie wachtzaal - getuige van de Mechelse houtsnij kunst - trekken de aandacht. Bouwtechnisch is het station in prima staat. Aansluiting op de nieuwe spoorwegbedding eventueel in combinatie met een stuk nieuwbouw op de afgegraven talud achter het station is bovendien perfect mogelijk.

Het station maakt deel uit van een unieke site, waarin ook een wafelijzerbrug uit 1905 en een gemetselde boogbrug over de Afleidingsdijle een belangrijke plaats opeisen. De open loop van de Afleidingsdijle is, net zoals het Ontvoeringsplein (het pleintje rond het stationsgebouw) beeldbepalend voor de hele omgeving.

Restauratie Integratie Mechelen heeft bij Minister Waltniel een aanvraag ingediend tot bescherming als monument van het stationsgebouw en tot bescherming als stadsgezicht van de omgeving (wafelijzerbrug, boogbrug, open loop van de Afleidingsdijle, Ontvoeringsplein). RIM vraagt in zijn aktie voor het behoud van de site Nekkerspoel-station de steun van alle VVIA-leden en sympathisanten. Elk schrijven aan de Minister zou een welkome ondersteuning zijn voor het initiatief van RIM. (FG)

PROVINCIE BRABANT

DILBEEK: nieuwe structuur voor Buurtspoorwegmuseum

De problematiek van het bekende 'Trammuseum' in Schepdaal (Dilbeek) werd reeds vroeger in dit tijdschrift behandeld (o.m. in nummer 20).

Dit museum werd oorspronkelijk in 1962 opgericht, maar kwam nooit echt van de grond. Het bezoekerscijfer bereikte nooit grote aantallen, en - als gevolg van het bar-slechte imago dat het museum vooral in Vlaanderen bezat - viel het van 7918 bezoekers in 1980 terug naar 2834 in 1989. In 1989 dreigde ook een verhuis naar Bokrijk (gelukkig al snel afgewenteld), terwijl de kollektie uiteengerukt dreigde te worden tussen Vlaanderen en Wallonië als gevolg van de communautarisering.

In september 1990 werd op vraag van J. Sauwens, gemeenschapsminister van Openbare Werken en Verkeer, een commissie samengeroepen om een nieuwe toekomst voor het museum uit te tekenen. In deze commissie was de VVIA vertegenwoordigd.

Op 4 september j.l. (dus minder dan een jaar na de start van deze commissie!) werd in het gemeentehuis van Dilbeek een nieuwe v.z.w. 'Buurtspoorwegmuseum' opgericht door vertegenwoordigers van de Vlaamse Vervoersmaatschappij, de Provincie Brabant, de gemeente Dilbeek, de VVV Zuid-West-Brabant, de vroegere 'Vereniging voor het Trammuseum vzw', de vzw 'Vereniging voor Belangstellenden in het Openbaar Vervoer' en de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie. Deze nieuwe vzw is een samenwerkingsorgaan dat tot doel heeft te zorgen voor het onthaal, het beheer en de exploitatie, het onderhoud en de verdere uitbouw van het Buurtspoorwegmuseum, en zal vanaf 1 januari e.k. de site en het beschikbaar materieel toevertrouwd krijgen. Voorzitter werd Robert Heller, vice-voorzitter S. Platteau (burgemeester Dilbeek), sekretaris Bob Boogaerts (VeBOV).

In het kader van deze oprichting besliste gemeenschapsminister Sauwens eveneens de nodige kredieten ter beschikking te stellen van de Vlaamse Vervoersmaatschappij om het elektrisch rijtuig A9314 (1910, gebouwd door 'La Construction' te Manage, twee motoren van 40 pk.) terug op te knappen.

Intussen is de nieuwe vzw van start gegaan met een onderzoek naar de verdere museale uitbouw, de realisatie van een nieuwe promotiecampagne, enz...

Elektrisch motorrijtuig A9314 en open zomerrijtuig A8947 in het Buurtspoorwegmuseum te Schepdaal. Het elektrisch motorrijtuig werd zopas door de Vlaamse Gemeenschap gerestaureerd, maar wordt thans van Waalse kant opgeëit.

Om budgettaire redenen zal zulks uiteraard in verschillende fasen moeten gebeuren, maar men hoopt om tegen het begin van het seizoen 1992 reeds een aantal vernieuwingen te kunnen doorvoeren.

VVIA-leden die op één of andere wijze hun medewerking willen verlenen aan de heropleving van het Buurtspoorwegmuseum, nemen contact op met het VVIA-sekretariaat.

Intussen blijkt echter dat van Waalse kant zwaar gelobbyd wordt om zoveel mogelijk historisch materiaal naar de overkant van de taalgrens te trekken, dit laatste met de bedoeling aldaar een aantal toeristische projecten (o.m. de grotten van Han) en enkele obscure museumlijnen te bevoorraden. Wanneer wij de geschiedenis van het verdeelingsdossier van het NMVB-materieel nagaan, dan blijkt hoe voor de verdeling van historisch materieel steeds in het voordeel van Wallonië beslist werd. Toen in augustus 1989 door de studiedienst van de NMVB verdeelsleutels voorgesteld werden, ging men uit van volgende mogelijke normen op basis van: afgelegde kilometers (60,49% voor Vlaanderen), rollend materieel (58,91% voor Vlaanderen) of netto-vervoersinkomsten (59,98 voor Vlaanderen).

Via verschillende wegen kwam intussen 60% van het historisch materieel in Wallonië terecht (een 'akkoord' dat tot op heden door geen enkele Vlaamse vereniging onderschreven werd) - een verhouding die dus precies het legengestelde is van hetgeen op de andere terreinen gold...

Daarenboven konden wij door een toeval de hand leggen op een nota 'Vehicules historiques de la SNCV pouvant être revendiqués par la région wallonne en plus de la liste de répartition', waarin de eis gesteld wordt om ook volgende stukken naar de overzijde van de taalgrens te brengen: de stoomlokomotief HI.1066 en de stoomtram A11509 (thans beide ondergebracht in het museum van Woluwe, maar in feite eigendom van en toegewezen aan het Buurtspoorwegmuseum van Schepdaal), de elektrische motorwagen A9314 (ondergebracht in Schepdaal, en zopas gerestaureerd - zie hoger), de bijwagen A8947 (Schepdaal) en de gemengde reizigers-bagagewagen C2000 (Schepdaal). Hiermee zou de verhouding 63% in het voordeel van Wallonië worden!

Deze nota besluit daarenboven: 'En plus des véhicules historiques, le Musée de Schepdaal renferme également une importante collection d'objets anciens, de documents iconographiques, de pièces de rechange pour restaurer des véhicules, ainsi que tout un mobilier urbain ancien (...) Aucun accord n'a pu être trouvé pour la répartition de ce patrimoine. De plus, dans l'hypothèse où la Région Flamande maintiendrait le Musée de Schepdaal avec le matériel lui appartenant, l'ensemble des bâtiments lui sera attribué. Dans ces circonstances, la Région Wallonne serait en droit d'exiger des compensations.'

Het laatste woord is over deze zaak nog niet gezegd!

In volgende aflevering van dit tijdschrift beloven wij U een volledige historiek van de verdeling van het historisch buurtspoorwegmateriaal.

LEUVEN: Gasmuseum geopend

Electrabel, de fusie van de verschillende privaatrechtelijke energiemaatschappijen (Ebes, Intercom, Unerg) in België, zet zich op een voorbeeldige wijze in voor zijn erfgoed. Het *Energiea- museum* in Langerbrugge (vroeger opgericht door de nv. EBES) en het *Energiemu- seum* in de oude centrale van Zwevegem (initiatief van de vroegere n.v. Intercom) zijn reeds bekend. Daarnaast loopt een project dat het historisch archief van de groep tot doel heeft.

Op 31 mei werd in Leuven het *Gasmu- seum* geopend, oorspronkelijk eveneens een initiatief van de n.v. Intercom die vroeger een rijke verzameling huishou- delijke en andere toestellen in zijn vesti- ging in Mechelen samenbracht.

Het Leuvense Gasmuseum is gevestigd op de plaats van de oude gasfabriek, in het oude distributiegebouw. Jammer genoeg zijn buiten dit laatste alle sporen van de oude gasproductie verdwenen, ook de gastanks. Deze worden trouwens in heel Europa een zeldzaamheid. In Vlaanderen zijn er slechts enkele be- waard o.m. bij chemische e.a. bedrijven (bv. Oostende, Neder-over-Heembeek, Zeebrugge), terwijl in Koekelberg in extremis een stel wettelijk beschermd werd.

Lange gasgeschiedenis.

Vanaf 1830 hadden de eerste besprekin- gen over gas in de gemeenteraad plaats, en werden overal inlichtingen over het nut en de kostprijs van gasverlichting ingewonnen. In 1834 bereikte de stad een overeenkomst met Prosper Joseph Lecocq uit Jauche en Charles Marcq uit Charleroi, de vertegenwoordigers van de Brusselse firma 'Vandenhouten, Des- manet & Cie', aan wie een concessie toe- gekend werd. De eerste gasfabriek werd opgericht in de Kardinaalstraat langs de Dijle. Het distributienet werd aangelegd d.m.v. keramische buizen, en was oorspronkelijk slechts in staat om de voor- naamste straten in het centrum te bedie- nen. Alhoewel ook particulieren konden aansluiten, bestond er vanuit die hoek weinig belangstelling.

In 1841 waren er al 375 gaslantaarns in werking. In 1864 en 1865 werd de kon- cessie verlengd, in 1875 overgenomen door de 'Compagnie Générale pour l'Éclairage et le Chauffage par le Gaz'. In 1905 verviel deze vergunning, en besloot de stad Leuven het gasbedrijf zelf in eigen beheer uit te baten. Er werd een terrein aangekocht langs de vaart te Wilsede en al vlug rees daar een nieuwe fabriek uit de grond. Er werden twee

gashouders opgericht, elk met een nut- tige inhoud van 15.000 kubieke meter. Na de vernieling van de installaties door een bombardement in 1943 werd in Leuven de gasproductie stopgezet, en voortaan kocht men het gas aan bij de cokesfabriek in Vilvoorde. In 1948 kwam daarvoor een nieuwe grote gas- houder van 50.000 kubieke meter tot stand. In 1944 werd het gasbedrijf een intercommunale, de 'Société Intercom- munale de Gaz de Brabant' (Sobragas). Privé-vennoot werd de 'Société Provin- ciale du Gaz et de l'Électricité', die in 1956 fuseerde met Electrogaz. In 1961 kwam de intercommunale Asver- gas tot stand ter opvolging van Sobra- gas, in 1982 werd de intercommunale Iverlek. In 1976 werd Electrogas in het energiekoncern Unerg opgenomen. Deze laatste droeg in 1984 de gasdistrib- utie in het Leuvense aan Intercom over. En tenslotte zorgde de nieuwe energie-onderneming Electrabel in 1990 voor de laatste hergroepering in de partikuliere elektriciteits- en gassektor.

De opening van het Gasmuseum te Leuven (foto Elec- trabel)

Veel verloren gegaan

Tijdens de opening van het Gasmuseum wees de Heer Delperdange (hoofd Elec- trabel Distributie Noord) erop hoeveel historisch materiaal verloren ging in de jaren zestig, toen de overschakeling van stadsgas op aardgas geschiedde. *'Dit nieuwe aardgas had echter een andere samenstelling dan stadsgas, zodat de gasapparaten bij alle abonnees moesten worden omgebouwd. Voor nieuwe toestel- len was dit een eenvoudige ingreep, voor oudere apparaten echter bijna onmog- elijk. De oplossing lag dan ook voor de hand: de klanten werden via een premie- stelsel aangezet om hun oude apparaten in te leveren, en zich nieuwe apparaten aan te schaffen. Hoeveel waardevolle en historische toestellen toen werden ver- schroot is niet meer te achterhalen. Feit is dat iemand, midden van de jaren zestig, op het idee kwam de meest merkwaardige*

stukken weg te bergen, ergens in een oude loods in Mechelen. Vijftig jaar lang lagen unieke verzamelstukken, bedolven onder stof en spinnewebben te wachten op betere dagen'.

Drievoudige Meerwaarde

De inhuldiging zelf geschiedde door Gaston Geens, voorzitter van de Vlaamse Executieve. Deze stelde o.m.: *'Met de oprichting van dit 'Energiehuis wordt een drievoudige meerwaarde gege- ven aan deze oude gasfabriek: In de eerste plaats wordt op een verantwoorde wijze bijgedragen tot de verrijking van ons industrieel- archeologisch erfgoed. Het hoeft weinig betoog dat het zinvol behoud en restauratie van technologie die aan de basis heeft gelegen van de eerste indus- triële revolutie in Vlaanderen een prijzens- waardig initiatief vormt.'* Daarnaast wees hij nog op het informatief en edu- catief karakter van het initiatief, en op de rol die het zal spelen door het ter beschikking stellen van een infrastruk- tuur voor socio-culturele activiteiten, en besloot hij *'In een snel groeiende indus- triële maatschappij is het typerend dat deze samenleving steeds meer belangstel- ling koestert voor haar economische en socio-culturele fundamenteën. Dit initia- tief onderschrijft deze vaststelling vulle- dig. Onafgezien van de waarde voor de wetenschappers, heeft dit Gasmuseum een belangwekkende geschiedkundige waarde voorhanden en draagt het ook bij om in brede lagen van de bevolking het bewust- zijn te laten doordringen dat het hier om meer gaat dan alleen maar het conserve- ren van een bestaande industriële infra- structuur. Moge deze verschillende goed bewaarde toestellen hun rol vervullen van informatieve toeristische aantrekkings- pool en een bijdrage leveren tot meer begrip voor het energiebeleid als zodanig, waarvoor de inzet te belangrijk is om onwetend te worden benaderd'.*

Polyvalent

Het nieuwe Leuvense Gasmuseum bevat een onthaalcentrum met een auditorium voor een 50-tal bezoekers, een polyvalente ruimte (bestemd voor wisseltentoonstellingen), een perma- nente tentoonstelling over de geschie- denis van het steenkoolgas, en een per- manente tentoonstelling over de heden- daagse aspecten van aardgas. In het his- torische gedeelte komen o.m. aan bod: de uitvinding van het steenkoolgas (met o.m. de figuur van Minckelers, die aan de Leuvense universiteit de eerste proe- ven met dit gas verrichte dank zij het mecenaat van de Hertog van Arenberg), de chemische en andere eigenschappen van steenkoolgas, de produktie en de

opslag (in verhouding tot de andere afdelingen ietwat beperkt in oppervlakte, omdat hiervan zo weinig bewaard bleef), de gasdistributie en de klantendienst, gasverlichting, gasverwarming, koken op gas en gas in de rijverheid. Er werd over heel de lijn gestreefd naar een zeer verzorgde vormgeving, die de voorwerpen en dokumenten uitstekend tot hun recht laat komen. Slechts één bemerking: bij het binnenkomen loopt de bezoeker pardoes op een mooie Vancoppenolle *stoommachine*, waarvan men het verband met gas en de opstelling in een thematisch Gasmuseum echt niet kan snappen.

Het museum is slechts op aanvraag toegankelijk voor groepen (telefonisch via 015/215.311, schriftelijk bij Electrabel Bedrijfsbezoeken, Electriciteitsstraat 68 te 2800 Mechelen)

LEUVEN: verhuist het historisch spoorwegmaterieel?

Sedert geruime tijd werd door medewerkers van de NMBS in de stelplaats van Kessel-Lo een reeks belangrijk historisch rollend materieel van de Belgische spoorwegen veilig gesteld. Toen zij daarmee begonnen, enkele decennia geleden, gebeurde zulks vaak tegen de bevelen van hun superieuren in, en op risico van de eigen carrière. In de mate dat de vernielmentaliteit bij de NMBS zich echter wijzigde, werd deze toestand "geregulariseerd", en konden in het verleden belangstellenden deze schat tijdens opendeurdagen bewonderen. Rond deze verzameling (de term 'museum' werd binnen de NMBS steeds nauwgezet vermeden, om kommunautaire redenen) groeide intussen een actieve kern van spoorwegliefhebbers, die zich met hart en nieren voor het behoud en de restauratie inzetten. De stelplaats Kessel-Lo werd langzamerhand bekend.

Onlangs lanceerden franstalige politieke kringen in Brussel het project om het oude station van Turn en Taxis om te vormen tot spoorwegmuseum. Dit gaat gepaard met heel wat gelobby en een perscampagne. Zoals een artikel dat o.m. in *Le Soir* (23.7.91) verscheen, en koudweg stelt 'Et les pièces qui devraient être exposées dans ce musée? Pas de problème. Depuis 1966, époque à laquelle la SNCB a abandonné l'exploitation des locomotives à vapeur, on a entreposé du matériel et des machines à Louvain. Il suffit de les faire revenir à Bruxelles...'

In Leuven is men verontrust en verontwaardigd. Jarenlange inzet dreigt aldus door Brusselse belangengroepen vernietigd te worden.

ROTSELAAR: restauratie watermolen

De watermolen te Rotselaar

De watermolen van Rotselaar wordt reeds 750 jaar met het Dijlewater aangedreven: reeds in de 13de eeuw vormden ze de economische grondslag voor de macht van de heren van Rotselaar. Toen in de 16de eeuw de heerlijkheid deel ging uitmaken van het hertogdom Aarschot, zagen ook de nieuwe machthebbers er het belang van in: in de 16de, 17de en 18de eeuw werden herhaaldelijke herstellingen en verbouwingen uitgevoerd.

In de 19de eeuw, toen de industriële ontwikkeling zijn invloed liet gelden, verdween de molen niet, maar werd hij

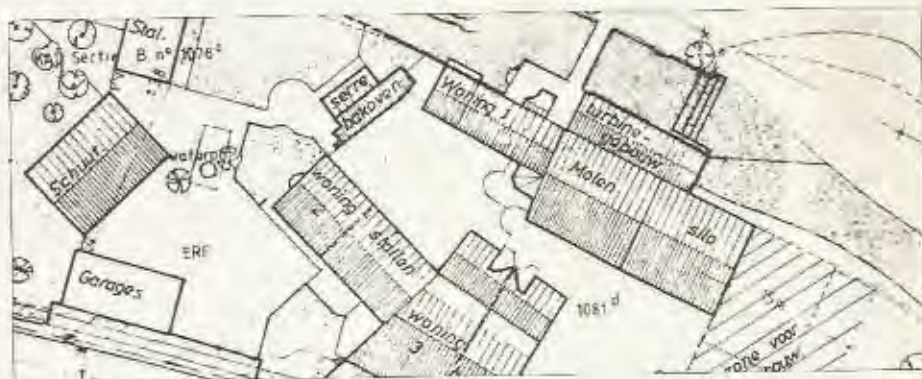
aangepast aan de nieuwe economische eisen en mogelijkheden. Zo werd op cylindermolens overgeschakeld (in plaats van de vlakke maalstenen) en in 1902 verving een waterturbine het waterrad.

Het kompleks bleef tot 1968 in gebruik, nadien begon de langzame aftakeling die niet gestopt werd door de wettelijke bescherming in 1983. Twee jaar later werd de molen aangekocht door de vzw TSAP ('t Samen Anders Proberen'), die op dat ogenblik ook reeds betrokken was bij de renovatie van de Dijlemolens in Leuven.

In tegenstelling tot Leuven (niet beschermd) werd de aanpak van de beschermde Rotselaarse molen een administratieve lijdensweg.

De restauratie wordt thans gesteund door het fonds 'Bouwkundig Erfgoed' van de Koning Boudewijnstichting, en begint langzamerhand op te schieten. In de molen zullen vier woningen komen. De maalderij moet opnieuw gaan werken, en de turbine zal zorgen voor elektriciteitsproductie. Zopas werd de volledig vervallen beschermde houten schuur gerekonstrueerd. Ze kan aangewend worden als werk-, productie-, verkoops- of horeca ruimte.

(Info: 016/448435)

Situatie van de molen te Rotselaar volgens kadaster

MERCHTEM: renovatie tabaks- en sigarenfabriek Verelst

Rond 1920 richtten Frans en Josephine Verelst - Van Keer een tabaksfabriekje op te Merchtem - Sleeuwagen, dicht bij de spoorweg. In 1928 verhuisde men naar de latere Koning Albertstraat, waar inlandse en Amerikaanse tabak versneden werd en een kleine sigarenproductie werd verzorgd, dit ter bevoorrading van de eigen winkel en de eigen marktkramen. Het zelf versnijden gebeurde tot in 1978, terwijl in 1984 definitief alle activiteiten werden stop gezet. In december 1987 werd de site verkocht aan

dhr. Marcel Segers, die het gebouw renoveerde. Er zijn nu enkele appartementen in onder gebracht. Wat het machinepark betreft: diverse machines werden in januari 1988 overgedragen aan het tabaksmuseum van Wervik, zodat een bijkomend deel van dit industrieel-archeologisch erfgoed bewaard kon blijven.

(HVR)

PROVINCIE LIMBURG

EISDEN: mijngebouwen andermaal in Vlaamse Raad

Volksvertegenwoordigster Frieda Brepoels (VU) zet zich hardnekkig verder in voor het behoud van de Limburgse mijngebouwen. Naast de verschillende tussenkomsten waarvan wij vroeger reeds melding maakten, zette zij haar reeks parlementaire vragen aan Gemeenschapsminister Waltniel verder. Wij citeren:

Parlementaire Vraag nr. 208 van 3 september 1991 van mevrouw F. Brepoels aan Gemeenschapsminister L. Waltniel:

Site Eisden - Belang voorontwerp beschermlijst:

In antwoord op mijn vraag nummer 156 van 13 mei 1991 in verband met de bescherming en het behoud van de Limburgse steenkoolmijnen, deelde de Minister mij op het tweede gedeelte van mijn vraag mee dat voor de site Eisden geen voorontwerp van beschermlijst werd vastgesteld.

In de vergadering van de Vlaamse Raad van 5 maart 1991 stelde de Minister nochtans dat de mijnsite van Eisden de meest waardevolle van het oostelijk bekken is. Daarenboven tonen verschillende studies - onder meer van professor Loeckx - het belang aan van de gebouwen van Eisden. Eisden werd oorspronkelijk zelfs door de administratie als nationaal mijnmonument voorgedragen.

In verband hiermee zou ik graag het volgende van de Minister vernemen:

1. Kreeg de administratie reeds de opdracht een beschermingsdossier op te maken?

2. Wanneer zal het voorontwerp van bescherming worden betekend?

In gewone doen antwoordde Gemeenschapsminister Waltniel naast de kwestie, en zelfs helemaal niet op het tweede gedeelte van de vraag:

In antwoord op haar vraag kan ik het Geachte Lid mededelen dat ik mijn administratie geen opdracht heb gegeven om een beschermingsdossier op te maken voor de mijnsite van Eisden.

Onze vraag is dan: **Waarom gaf de minister (nog) geen opdracht om een beschermingsdossier op te maken voor een site die hij zelf zó belangrijk vindt.** Of zijn wij daarmee terug aan 'af' beland?

STEENKOOLMIJNEN: positie tegen oppositie...

In dit tijdschrift (nr. 21, p. 8) maakte we reeds melding van het wegstemmen van de motie van aanbeveling die volksvertegenwoordigers Hugo Van Dienderen (AGALEV) en Frieda Brepoels (VU) indienden tot behoud van het mijnpatrimonium, en beloofden wij U de exacte gegevens over de stemming. Doordat de 'Handelingen' van de Vlaamse Raad steeds met de nodige vertraging verschijnen, en het 'Beknopt Verslag' onvoldoende gegevens bevatte, moesten wij U enige tijd op Uw honger laten zitten. Maar op dit ogenblik, in pre-elektorale periode, is het nog eens zo boeiend om te weten welke standpunten de verschillende parlementsleden innamen. Het valt trouwens op dat sommigen die vroeger mondeling en schriftelijk steun betuigden aan de actie tot behoud van het mijnpatrimonium, nu tegenstemden - en dat zelfs politici die daarenboven ronkende verklaringen neerschreven in het boekje 'Handen Tekort. Pleiten voor Vlaanderen Industriëel Erfgoed' deze motie hielpen wegstemmen (nl. Frank Vandenbroucke en Louis Vanvelthoven, beiden SP).

Ook het gedrag van de **Limburgse parlementsleden** is kenschetsend, en toont ons duidelijke de parlementaire gewoonten.

Onze lezers kunnen vergelijken, en kunnen ook hun konklusies trekken over dit spelletje oppositie/positie. Het erfgoed was er eens te meer de dupe van!

Wij geven de volledige tekst zoals opgenomen in het verslag van de vergadering van 21 maart 1991 (Handelingen Vlaamse Raad, Zitting 1990-1991, nr. 47, pp. 1645-1647)

'De heer H. Van Dienderen: *Mijnheer de Voorzitter, heren Ministers, collega's, op dit ogenblik heeft Limburg nog veel achteruitkijkspiegels. Inderdaad, de mijngebouwen herinneren hen aan een belangrijke fase in hun industriële geschiedenis. Volgens de Groenen mag de Vlaamse Raad niet toelaten dat Tjil Ghyselinck die bladzijde uit het Limburgs geschiedenisboek scheurt. De Vlaamse Raad mag niet toelaten dat de mijngebouwen worden gesloopt, want de toekomst wordt op de fundamenten van het verleden gebouwd. Voor echte Groenen zijn geen nieuwe scheuten mogelijk zonder wortels. Daar-*

om moeten die wortels blijven.

Het antwoord van Minister Waltniel op onze interpellatie stelt ons niet gerust. Daarom deze motie van aanbeveling.

Wij vinden dat KS de mijngebouwen niet verder mag laten verkrotten. De Vlaamse Executieve moet alle gebouwen, die de herbestemmingcommissie heeft aangewezen, voorlopig klusseren.

Wij stellen voor dat de Vlaamse Executieve, samen met de mijn gemeenten, een promotiecampagne zou voeren om kandidaten voor hergebruik te vinden. Volgens AGALEV zouden de ERC-miljarden beter gebruikt worden voor de aanpassing van de mijngebouwen aan nieuwe bestemmingen dan voor de verwoedering van ruim duizend hectaren landbouwgrond en natuurgebied.

Alleen wanneer deze gebouwen behouden blijven, behoudt Limburg zijn achteruitkijkspiegels. Voor het behoud van deze spiegels rekenen wij op alle leden van de Raad. Wij hopen dat alle collega's deze motie zullen goedkeuren.

De heer E. Van Rompuy: *Wie zal dat betalen?*

De heer H. Van Dienderen: *Mijnheer Van Rompuy, achteruitkijkspiegels zijn inderdaad belangrijk, want zij beletten ons te verongelukken.*

Mevrouw F. Brepoels: *Mijnheer de Voorzitter, heren Ministers, collega's, naar aanleiding van heel wat persartikels enkele weken geleden in verband met de aanvraag van de heer Ghyselinck om bijna alle sporen van de mijnindustrie in Limburg in één pennetrek te laten verdwijnen, hebben wij tijdens de vorige vergadering vele vragen gesteld aan de Minister van Ruimtelijke Ordening en de Minister van Cultuur.*

Ik was zeer verheugd te horen van de Minister van Ruimtelijke Ordening dat hij zelf geen sloopvergunning zal afleveren of ook niet laten afleveren vooraleer er concrete plannen voor een mogelijke herbestemming op tafel komen.

Wij zouden liever zien dat de Vlaamse Executieve een meer actieve rol zou spelen in het hele dossier van de herbestemming van de mijn terreinen. Wij vragen dan ook dat zij de eigenaar, KS, zou verzoeken de gebouwen niet verder te laten verkrotten vooraleer concrete beslissingen zijn genomen.

Wij vragen ook de bestaande ontwerpplijst van beschermde gebouwen, zoals Minister Dewael ze reeds vroeger heeft goedgekeurd, uit te breiden tot de gebouwen die door de herbestemmingcommissie werden aangeduid.

De mijngemeenten moeten erop worden gewezen dat het behoud van een belangrijk gedeelte van het industriële erfgoed zeer belangrijk is. Samen met hen kan een promotiecampagne opgezet worden om alleszins aan kandidaten die een hergebruik voorstellen alle kansen te geven. Met andere woorden, wij vragen dat de Vlaamse Executieve de heer Gheyselinc niet gewoon zijn gang zou laten gaan, maar duidelijk vooraf de richting zou aangeven waarin de ontwikkeling voor de Limburgse mijnstreek dient te gebeuren?

De stemming leverde volgende resultaten:

105 leden namen deel aan de stemming;

22 leden stemden JA, nl. F. Brepoels, H. Candries, M. Capoen, J. Caudron, A. De Beul, W. Kuijpers, H. Lauwers, N. Maes, W. Peeters, J.P. Pillaert, J. Valkeniers, P. Van Gansbeke, R. Van Hooland en E. Van Vaerenberg (**Volkunie**); J. Cuyvers, L. Dierickx, J. Geysels, F. Gryp, G. Janzegers, H. Van Dienderen, W. Van Durme en M. Vogels (**Agalev**);

73 leden stemden NEEN, nl. E. Baldewijns, M. Bartholomeussen, A. Beckers, G. Bossuyt, P. Chevalier, J. De Bremaeker, H. De Loor, M. De Meyer, F. Dielens, J. Dufaux, A. Duroi-Vanhelmont, I. Egelmeers, M. Gesquiere, L. Hancké, O. Lefeber, C. Lisabeth, L. Maximus, G. Moens, A. Op 't Eynde, L. Peeters, V. Peuskens, E. Pinoie, A. Schellens, M. Schoeters, W. Seeuws, J. Timmermans, F. Vandenbroucke, D. Van der Maelen, J. Van der Sande, R. Vanlerberghe, L. Van Velthoven, J. Verheyden en F. Willockx (**SP**); F. Bockstal, F. Bosmans, P. Breyne, G. Cardoen, F. Cauwenberghs, S. De Clerck, A. Deneir, P. Deprez, J. De Serrano, L. Dhoore, M. Didden, J. Dupré, L. Kolchtermans, M.P. Kestelijn-Sierens, A. Leysen, L. Nelis-Van Liedekerke, M. Panneels-Van Baelen, F. Sarens, F. Vandebosch, J. Van Eetvelt, E. Van Keirsbilck, I. Van Looy, A. Van Nevel, R. Van Nieuwenhuyze, T. Van Parys, M. Van Peel, H. Van Rompaey, H. Van Wambeke en G. Verhaegen (**CVP**); J. Bosmans, R. Daems, A. Denys, R. Deswaene, W. Taelman, E. Vandersmissen, M. Vanhoutte, D. Van Mechelen, F. Vermeiren, en A. Vreven (**PVV**).

10 leden onthielden zich, nl. de gemeenschapsministers N. De Batselier, P. Dewael, R. Dewulf, T. Kelchtermans, J. Sauwens, L. Van den Bossche en L. Waltjé, evenals J. Devolder (**PVV**), F. De Winter en W. Verreycken (beide Vlaams Blok).

WINTERSLAG: Architectuurwedstrijd

Zoals de VVIA reeds lang voorstelde, werd eindelijk een architectuurwedstrijd uitgeschreven voor één van de Limburgse mijnzetsels. Te laat, en te beperkt. Enkel Limburgse architecten mochten meedingen, zodat een aantal befaamde bureaus en instellingen van daarbuiten die reeds ideeën lanceerden van de wal gehouden werden (terwijl een aantal Limburgse architecten zich associeerden met architecten van buiten de provincie, zodat deze voorwaarde eigenlijk toch een dode letter was).

Het initiatief van de wedstrijd werd genomen door het gemeentebestuur van Genk en de directie van de Kempense Steenkoolmijnen, in samenwerking met de Raad van de Orde van Architecten van de Provincie Limburg. Bij de wedstrijd diende uitgegaan van het opties die in het herbestemmingsrapport van de z.g. 'Herbestemmingscommissie' weerhouden waren, en die in vier zones uiteenvielen: woningbouw in het zuiden van het mijnterrein, lichte industrie in het noorden, buffer en recreatie-zone voor het tussengebied (met o.m. de terrils). Met betrekking tot de vierde zone, nl. de omgeving van het hoofdgebouw, de machinezalen en de andere industriële gebouwen werden er wensen geuit om het onderzoek verder te zetten en een inpassing van woonfuncties na te streven (omdat de meningen van de leden van de Herbestemmingscommissie over behoud of slopen op zijn minst 'verdeeld' waren).

Na verschillende voorjury's werd het voorstel van het architectenteam Goedele Desmet (Eisden-Maasmechelen) - Ivo Vanhamme (Brussel) - Jean-Michel Culas (Parijs) bekroond.

In hun toelichting bij hun project stellen deze ontwerpers:

'Winterslag is opgedeeld in 4 kwadranten zonder werkelijk contact en vormt als geheel een enclave met de monumentale hoofdgevel van de mijnzetel als enige façade naar de buitenwereld toe.

Wij bouwen een urbanistische strategie op, die steeds een evolutief karakter behoudt, en die dmv. functionele en morfologische middelen een nieuw gezicht creëert naar de buitenwereld toe, en die de couture gaat uitvoeren van de verschillende onderdelen zonder het specifiek karakter van elk onderdeel teniet te doen.

Het Venneplein wordt het nieuwe hart van het oude én het nieuwe Winterslag en ook het nieuwe gezicht van Winterslag, en wordt opengetrokken naar de Coppélaan toe, om investeringen aan te trekken en om functies te kunnen inplanten die de draagkracht van het huidige Winterslag overtreffen, zoals het mijnmuseum, het terrilrestaurant, het polyvalent cultuurcentrum...

Het nieuwe weefsel is een voortzetting van het bestaande patroon: straten in oost-west-richting en lege plaatsen als noord-zuid-verbindingen. Verder uitgewerkt geeft dit patroon ook een verkeersvertragend effect. De leegten worden stadspark, stadspark, groenzone, speelplein, bos ... Een nieuwe tuinwijk-stad wordt gekreëerd.

Om geen negatief image te creëren in het kollektief geheugen van het mijnverleden behouden wij zoveel mogelijk de bestaande gebouwen en structuren en transformeren ze zo in positief element.

Wij superposeren zoveel mogelijk functies en stellen dus een zeer gemengd weefsel voor. Konfliktsituaties zijn namelijk ook

Het hoofdgebouw van Winterslag met op de achtergrond de Skip-schaachtbok.

De makette van de voorgestelde herbestemming van Winterslag.

draggers van meervoudige betekenissen. De kulturele stroming die gedurende lange jaren domineerde en die de 'heterogene' elementen uit de stad, waarvoor zij het 19de eeuwse model gekozen had, wilde bannen, resulteerde slechts in een 'abstrakte' stad.

Tussen het nieuwe gebied en de bestaande cités wordt een impressionante en 's zomers blauwpaarse heidevlakte aangelegd, waarin zeer verschillende woonwijken als dorpjes in de polders opduiken. Door de transformaties worden deze modellen van hun strakheid bevrijd, en laten een grote variatie van woon-keuze-mogelijkheden toe.

Op en rond de terril wordt een park aangelegd, met op de top een panoramisch restaurant.

Het project bevat heel wat boeiende elementen. Zo weet het de meeste bestaande industriële gebouwen op een zinvolle wijze in een architecturaal en stedenbouwkundige geheel te integreren, en ze een nieuwe functie te geven. Woonfuncties, horeca, shopping, ontspanningsmogelijkheden, kantoren en een cultuurcentrum worden met mekaar verweven, en zullen - net zoals buitenlandse voorbeelden aantoonde - mekaar activeren. Sloping gebeurt minimaal, hergebruik maximaal. In de oude infirmerie van de mijn komt een café. In de badzalen komt een polyvalent cultuurcentrum, in de centrale een buurtcentrum. Aan de koeltorens (moeilijk te hergebruiken) wordt op de grens van het terrein een signaalfunctie toegekend, en ze kunnen desgevallend ingelijfd worden in kantoorgebouwen: zij worden met een glazen koepel afgedekt en fungeren als centrale circulatieruimten.

Opvallend is echter dat slechts één van de twee schachtbokken (nl. de laagste, die uit 1915 dateert) behouden blijft, terwijl de recentere skip-schachtbok verdwijnt: de Limburgse mijnen waren

immers gekenmerkt door telkens twee schachten (één ingaande en één uitgaande), terwijl indertijd Gemeenschapsminister De Wael de bescherming van de twee schachtbokken van Winterslag voorstelde als oudste en als recentste van het mijnbekken. Wij denken dat een ontwerper met dat gegeven moet rekening houden.

Nu is het woord aan de overheid. De initiatiefnemers van de wedstrijd (de gemeente Genk en KS) hebben immers alle troeven in handen om deze plannen te realiseren. De mogelijkheden van een mijnsite zijn duidelijk aangetoond, eveneens dat sloping zeker géén noodzaak is om een kwalitatieve nieuwe ontwikkeling in gang te zetten.

Wij zetten enkele vraagtekens bij hun houding. De *kolenwasserij* (zie deze nieuwsbrief, nr. 21), die door de architecten als bijzonder waardevol ervaren werd, werd in de periode dat de wedstrijd liep gesloopt (volgens geruchten omdat het ijzer ervan reeds aan een sloper beloofd was). Het lijkt bijna schizofreen, maar blijkbaar weet in Genk de ene hand niet wat de andere doet... Het architectenteam van Goedele Desmet kroechte daarom noodgedwongen op de plaats van de verdwenen kolenwasserij een nieuw volume, dat de oude kolenwasserij suggereert.

Intussen vernamen wij eveneens dat een slopingsvergunning afgeleverd werd voor de koeltorens (volgens dezelfde geruchten omdat het beton een betonbreekwerf mocht aan het werk houden).

Van 29 oktober tot 11 november zullen al de inzendingen tentoongesteld worden in het Cultureel Centrum van Genk, en ter gelegenheid van de opening van deze tentoonstelling zal een ruim debat gehouden worden over deze plannen.

WIJCHMAAL: Sigarenfabriek Hoefnagels-Geurts

De sigarennijverheid in het Noorden van Limburg startte reeds in de beginjaren na de Belgische onafhankelijkheid. Noordbrabantse bedrijven (Valkenswaard, Eindhoven) openden toen vestigingen in Noord-Limburg, om het verlies van hun Belgische afzetmarkten aldus op te vangen.

Een eerste bedrijf dat in Wijchmaal startte was dat van Hoefnagels en Zonen (1832), dat zich vestigde vlakbij het station en de rijksweg. Het vervaardigde fijne handgemaakte sigaren, onder de merknamen 'Le Préféré', 'Pareltjes', 'Bovenal', 'Specimen', 'Dessert', 'La Fraude', 'Sans Pareils', 'Ma Fleur de Honduras', enz... Een deel van de productie werd uitgevoerd naar Engeland, Denemarken en Egypte.

In 1897 - toen de firma reeds beheerd werd door de aangetrouwde Joseph Liekens - behaalde ze een gouden medaille op de wereldtentoonstelling van Brussel. In die periode schommelde het aantal werklieden rond de honderd, en werden jaarlijks meer dan drie miljoen sigaren vervaardigd.

Toen de sigaretten in het interbellum opkwamen, werd op deze trend niet ingespeeld, en verminderde het aantal werknemers langzamerhand. Enkele jaren na de oorlog werden alle activiteiten stopgezet.

De direkteurswoning en een gedeelte van de fabrieksgebouwen (vermoedelijk nog daterend van 1832) bestaan nog.

De Heemkundige Kring Wijchmaal ijvert thans om dit pand te behouden, als symbool van de economische activiteit van het dorp en de omgeving. Het kompleks is uitstekend gelegen, vlak naast het toeristische pad Achel-Houthalen op de oude spoorwegberm Hasselt-Eindhoven.

Jammer genoeg heeft het gemeentebestuur van de fusiegemeente Peer géén enkele interesse in het project.

OOST-VLAANDEREN

BAASRODE: Scheepvaartmuseum gered?... of niet?

Het politiek - en ander - touwtrekken rond de toekomst van de historische scheepswerven van Baasrode gaat verder.

Op 9 juli adviseerde de gemeenteraad van Dendermonde gunstig voor de rooilijnwijziging van de provinciale baan, dwars door de kern van Baasrode. De uitgebreide lijst van bezwaarschriften (zie vorig nummer van dit tijdschrift) werd slechts ter kennisname voorgelezen, en globaal met een bijzonder summere motivatie van de tafel geveegd. De bezwaarschriften werden in elk geval niet individueel behandeld.

Het bundel werd aldus aan het provinciebestuur overgemaakt, dat midden oktober echter besliste om de site voorlopig - tot begin 1994 - niet te slopen, in afwachting van een bescherming als monument en dorpsgezicht. Met andere woorden, indien de Vlaamse Gemeenschap op 1 januari 1994 geen definitieve beslissing genomen heeft, dan zal het dossier opnieuw aan de provincieraad voorgelegd worden en zal men eventueel tot sloping overgaan.

De bal ligt dus in het kamp van gemeenschapsminister Waltniel. Het beschermingsdossier is reeds sedert het begin van dit jaar administratief kant en klaar, voorzien van alle gunstige adviezen, maar blijkbaar wacht men in Brussel op

Godot. De VVIA drong o.m. op 4 augustus j.l. in een uitgebreid gemotiveerd schrijven aan gemeenschapsminister Waltniel op bescherming aan, tot op heden zonder enig antwoord. Is het soms omdat député De Mol, de grote pleitbezorger van de sloping, ook PVV'er is?

Ook vanuit andere politieke partijen wordt het belang van een historische site op de eerste plaats vanuit partijleu-rige verhoudingen geëvalueerd, en niet omwille van de inherente waarden en ontwikkelingsmogelijkheden die zij vertegenwoordigt. En in een pre-elektorale periode is zulks natuurlijk een argument dat zwaar weegt.

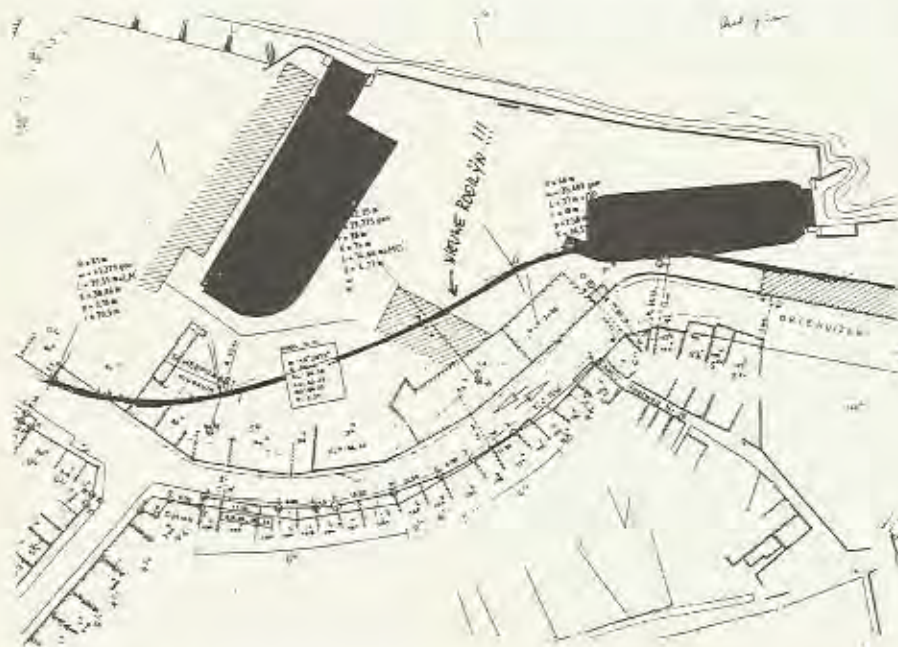
Intussen vernamen wij ook dat op zaterdag 19 oktober, omstreeks 17u30' **BRAND GESTICHT** werd in de gebouwen van de scheepswerf Van Damme-Van Praet, duidelijk met de bedoeling om héél het kompleks te vernielen. Door deze brand werden de bureelgebouwen (1926) volledig vernield, ondanks het snelle ingrijpen van de brandweer. Ook de inboedel van dit deel ging in de vlammen op. Getuigen zagen net voor de brand een fietser van de gebouwen wegluchten, en plaatselijke bewoners zijn ervan overtuigd de dader te kennen. Het gerecht zou echter 'niet op de hoogte' zijn. De scheepswerf zelf en de werkhuizen bleven (voorlopig???) onbeschadigd.

GENT: unieke textielfabriek gesloopt

Ondanks alle pogingen daartoe en suggesties die reeds jaren geleden gedaan werden, slaagt Gent er nog steeds niet in om enige vorm van beleid uit te werken voor het behoud en de renovatie van zijn monumentaal industrieel patrimonium. Het beeld van het 'Manchester van het Kontinent' vervaagt steeds meer, en de getuigenissen van het nijver verleden van de Arteveldestad worden enkel naar een museum verbannen.

Zopas werd de voormalige textielfabriek 'UCO-Texas' (Vogelenzang) met de grond gelijk gemaakt, nadat enkele jaren geleden de aanpalende betere arbeidershuizen (1837) van het bedrijf in het Berouw ook al tegen de vlakte gingen. Dit was oorspronkelijk de katoendrukkerij die in 1790 door *Abraham Voortman*, een immigrant uit Weesp (Noord-Holland) opgericht werd in associatie met Frans De Vos, de schoonbroer van Lieven Bauwens. Tijdens de beginjaren van vorige eeuw was het reeds de belangrijkste 'indiennerie', dank zij het gebruik van vooruitstrevende technieken. In 1817 draaide hier een volledig gemechaniseerde katoendrukkerij met twee stoommachines. Nadien was het bedrijf het eerste voorbeeld van verticale concentratie in de Gentse textiel: in 1824 werd de katoendrukkerij aangevuld met een mechanische weverij, in 1826 met een mechanische spinnerij. In 1842 werd een vennootschap opgericht door de zoon Jean Baptiste Voortman (gehuwd met Julia Van Zantvoorde) samen met G. Van Zantvoorde. Na een minder renderende periode vanaf 1865 (gevolg van de hoge katoenprijzen als gevolg van de Amerikaanse burgeroorlog) werd de naamloze vennootschap 'Texas' opgericht op 27.10.1876, die onmiddellijk zware investeringen deed in de bedrijfsuitrusting. Op 13 maart 1880 brandde de spinnerij - de basis van de verticale concentratie - af, en diende de weverij gesloten te worden, in 1890 zelfs de katoendrukkerij. Na nieuwbouw van de spinnerij werd de weverij in 1891 heropend.

Tot de oudste gedeelten van het kompleks behoorden nog mogelijk enkele delen van de oude katoendrukkerij en van de paardestallen. Ook waren in enkele gebouwen nog de vroegere z.g. 'weefkamer-vensters' te herkennen. In de oudste gebouwen waren op verschillende plaatsen nog oude machine-fun-

De nieuwe smilijn die dwars door de scheepswerven loopt

deringen in arduin te bemerken.

In het midden van het terrein bevond zich het dominerende blok (vier bouwlagen) van de Manchesteriaantse spinnereij, waarvan het oudste gedeelte gedaateerd was d.m.v. een datumsteen 'Jean Voortman / 24 mai 1880'. In 1907 werd deze met vier traveeën naar het noorden uitgebreid (duidelijk merkbaar aan de vensterkonstruktie: in 1880 werd gebruik gemaakt van boogramen, in 1907 van rechthoekige ramen onder ijzeren I-vormige latei met rozetten). Het interieur was volledig opgetrokken met ijzeren kolommen en troggewelven. Ook het stoommachinehuis van deze spinnerij en de transmissiegang van de kabeltransmissie waren nog duidelijk herkenbaar.

Gent is weer eens een steriele vlakte rijker, bedoeld als parking en uitbreiding van een nabijgelegen kliniek. Gent is daarmee andermaal een uniek gebouwenkompleks armer!

HAMME EN POLLARE: historisch brugpatrimonium

Op 21 juni ll. werd het beschermingsbesluit van de oude Durmebrug te Hamme-Waasmunster ondertekend. Hierdoor is een eerste kentering in de tienjarige verwaarlozing van deze brug gekomen.

We brengen nog even in herinnering dat de brug in 1898 in gebruik werd genomen en dat het middenstuk in oktober 1914 door terugtrekkende Belgische militairen vernield werd. In 1922 werd de volledig herstelde brug terug in gebruik genomen, dit tot wanneer zij in 1982 buiten gebruik werd gesteld.

Na de bescherming van dit belangwekkend stuk brugpatrimonium stelt zich de vraag naar een vlugge restauratie en inschakeling in een rekreatief uitgestippelde fietsroute doorheen de Schelde-

en Durmeregio.

Een ander stuk Oostvlaams brugpatrimonium, nl. de voetgangersbrug over de Dender te Pollare (Ninove), sinds 1987 een beschermd monument, wacht ook dringend op restauratie.

(HVR)

OOSTERZELE: Guillotinemolen

De Guillotinemolen die z.g. zijn naam kreeg omdat door de overheersende winden de wieken meestal voor de deuropening draaien, werd terug ingedraaid. Na jarenlange restauratiewerken ging de molen terug aan het malen. De feestvreugde werd echter getemperd door een stortbui tijdens de inhuldiging, en door een weerbarstige askop die opnieuw herstelling vereist.

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN

ALVERINGEM: Brouwerij De Snoek

Op 31 mei j.l. werd de brouwerij De Snoek eindelijk definitief wettelijk beschermd. De Werkgroep Industriële Archeologie Westhoek vzw is daarmee ten zeerste verheugd, en kan zich nu met nog meer ijver inzetten voor de restauratie van de site en de uitbouw tot levend brouwerijmuseum.

Intussen werd op 28 september laatstleden ook de eerste steen gelegd van de uitbreiding van het 'Mout-en Brouwhuis de Snoek'. Gezien de prachtige herfstzon, die september kenmerkte, het liet afweten, moesten we noodgedwongen genieten van een stevige koude Polderwind. Hiermee werd de korte academische plechtigheid, die de werkgroep had opgezet, spijtig genoeg herleid tot een partij bibberen, waarbij heel wat toespraken letterlijk in de wind opgingen. Gelukkig maakte het stevige bier, dat het projekt ondersteunt, binnenin heel wat goed.

De uitbreiding, waarvan de eerste steen werd gelegd, moet de vroegere mouterij en brouwerij voorzien van een aantal nutsvoorzieningen, waarvoor in het oor-

spronkelijke gebouw geen plaats is. In deze uitbreiding, die zich wat vorm betreft duidelijk onderscheidt van de rest van het gebouw moet het onthaal komen, evenals het sanitair en een lift, die de verschillende niveau's moet ontsluiten voor minder mobiele mensen.

Daarmee zet de Werkgroep Industriële Archeologie Westhoek een nieuwe stap naar de realisatie van hun projekt rond de vroegere mouterij en brouwerij 'de Snoek'. We houden ons alvast klaar voor de officiële opening en een nieuwe portie Snoekbier.

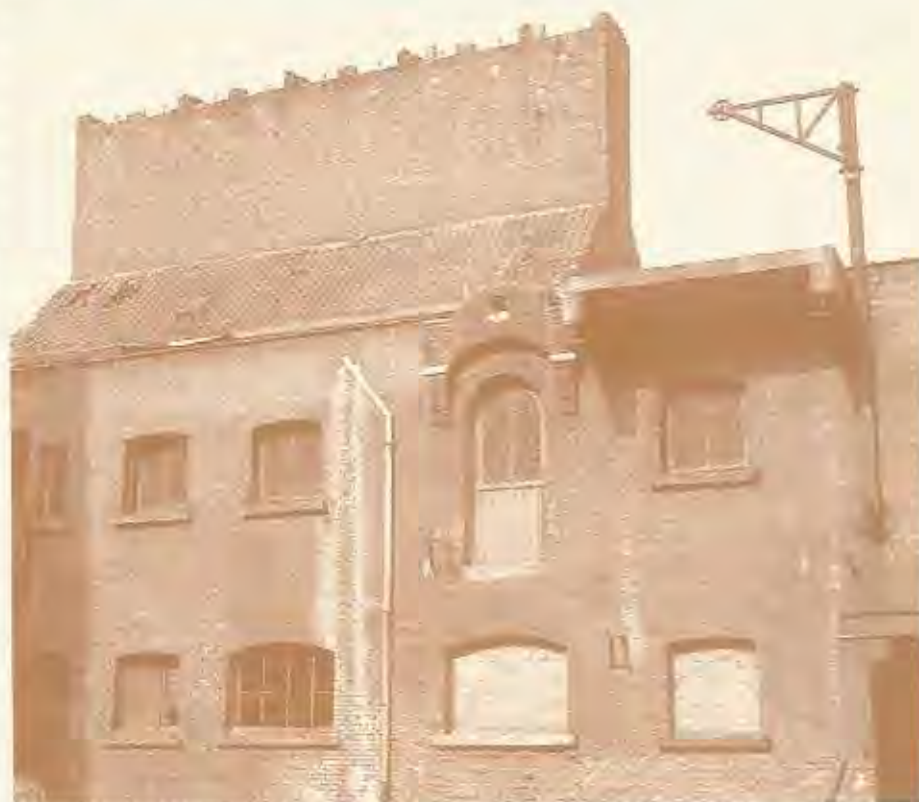

De brouwerijruimte van het mout- en brouwhuis te Alveringem.

MONUMENTEN, WIJ ZORGEN ERVOOR

De afgelopen jaren organiseerde de Koning Boudewijnstichting verscheidene campagnes waarin belangstellenden van allerlei aard opgeroepen werden om restauratieprojecten voor te stellen voor publiek toegankelijke monumenten van allerlei aard. Dit liep uit op meer dan honderd restauraties die gesteund werden door de Stichting en de Nationale Loterij. Ook dit jaar kunnen opnieuw dossiers ingediend worden in het kader van een nieuwe campagne met een financiële steun per project tussen 100.000 fr en 1.000.000 fr. Alle projecten met betrekking tot onroerend erfgoed komen hiervoor in aanmerking. Wettelijke bescherming is geen strikte noodzaak. Ook sites in particulier bezit kunnen in aanmerking komen op voorwaarde dat de eigenaar bereid is om mee te werken. De aanvraagdossiers moeten binnen zijn tegen uiterlijk 15 januari 1992. Voor verdere informatie kan men zich wenden tot de Koning Boudewijnstichting, Programma Bouwkundig Erfgoed, Brederodestraat 21, 1000 Brussel, tel: 02/5111840

Antwerpen, voormalige haringrokerij (Kronenburgstraat) wordt thans met steun van de Koning Boudewijnstichting tot woongemeenschap verbouwd.

Noteer nu reeds:

25 januari 1992: BAASRODE
Algemene vergadering van de VVIA, met nadien academische zitting (lezing over de museumscheepscheepswerf van Bunschoten, Nederland)

1-8 maart 1992:
VVIA-studiereis naar Frankrijk en Catalonië

14-15 maart 1992
Tweede Kontaktdagen voor het Industrieel Erfgoed

TENTOON- STELLING

Van 22 november tot 12 januari 1992 in het Provinciaal Museum voor Fotografie, Waalse Kaai te Antwerpen: **Camera's uit Nederland en België**. Inventaris van de camera-productie in beide landen, die een neerslag zal vinden in een geïllustreerde catalogus die ongetwijfeld een naslagwerk wordt.

LIDMAATSCHAP

Het moest er ooit van komen.

Sedert 1985 bleef het lidgeld van de VVIA ongewijzigd behouden op het luttele bedrag van 400 frank, ondanks de uitbreiding van de VVIA-activiteiten, en ondanks de steeds stijgende kosten. De uitbouw van het Centrum Industrieel Erfgoed Vlaanderen, de nieuwe vormgeving van onze publikaties, de talloze bezoeken en andere initiatieven maken echter een 'upgrading' nodig.

Tot onze spijt dienden wij het besluit te nemen om vanaf 1992 het lidgeld te verhogen tot

500 frank voor individuele lid-abonnees
400 frank voor studenten, werklozen, en gepensioneerden

1250 frank voor bedrijven, openbare diensten en bibliotheken en min.

5000 frank als beschermend lidgeld

Deze bijdragen kunnen op één van onze bankrekeningen gestort worden:

ABK	122-6310978-21
ASLK	001-0691134-85
GKB	068-0694290-88
KB	463-2142801-48
NMKN	140-0548852-93
PCR	000-1160471-60

Vanuit Nederland kunnen lid-abonnees zich aanmelden door betaling van 30 gulden voor individuele lid-abonnees 25 gulden voor studenten, werklozen en gepensioneerden

75 gulden voor bedrijven, openbare diensten en bibliotheken en min. 300 gulden als beschermend lidmaatschap

op bankrekening 68.55.52.586 van de VVIA bij de NMB-Bank, pb.35, 4550 AA Sas-van-Gent. Hierdoor vermijden zij de hoge transfert- en andere kosten die zowel in Nederland als in België aangerekend worden (die soms even veel als het lidmaatschap zelf bedroegen).

Uit het adres-label kunt U steeds afleiden tot wanneer Uw lidmaatschap loopt: de twee eerste cijfers (voor het merendeel van onze lezers '91') geven het laatste jaar aan waarvoor U betaalde: vanaf 31 december van dat jaar vervalt Uw lidmaatschap.

Personen die zich na 15 oktober aanmelden, worden automatisch als lid voor het volgend kalenderjaar genoteerd.